

GES	Journal of Geography and Environmental Studies, 13 (50), Summer 2024 https://sanad.iau.ir/journal/ges ISSN: 2008-7845 Doi: 10.71740/ges.2024.979134
-----	---

Research Paper

Received: 04 March 2023

Revised: 08 June 2023

Accepted: 28 August 2023

Analysis of Informal Settlements with Emphasis on Security (Case Study: Khorramabad City)

Sajad Khosravi^{1*}, Bijan Rahmani², Abbas Malekhoseini²

1. Phd Student, Department of Geography and Urban Planning, Malayer Branch, Islamic Azad University, Malayer, Iran. (Corresponding Author)

E-Mail: sajadkhosravi2022@yahoo.com

2. Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Malayer Branch, Islamic Azad University, Malayer, Iran.

Abstract

One of the areas of unsustainable urban development, especially in developing countries, is informal settlements, which have been formed due to the inability of urban policies to solve the housing problems of vulnerable groups and control migration. Informal settlements are associated with a concentration of low-income groups, often with informal occupations and unsustainable urbanization, and are the cause of many social ills due to their isolation. This research is applied-developmental in terms of purpose, descriptive-exploratory method in terms of method, and in terms of how to collect the required information and data, it is considered as field and survey research, as well as for collecting data from a questionnaire (Open and closed) has been used. In this study, 11 informal settlements in Khorramabad with emphasis on the spread of poverty were examined by statistical tests using descriptive-analytical method. The statistical population of this study was calculated based on Cochran's formula of 384 people and the information was obtained through a questionnaire. The results indicate that according to the studies and statistical tests performed (T - TEST, F and TUKEY) and the results obtained, it can be said that there is a significant difference between the studied neighborhoods in terms of security situation and The studied neighborhoods are not in a good condition in terms of security level. Falakuddin neighborhood and Garm Sharghi valley have the least security and Gol Sefid and Asadabadi have the most security.

Key words: Informal housing, security, Khorramabad city.

Citation: Khosravi, S.; Rahmani, B.; Malekhoseini, A. (2024), Analysis of Informal Settlements with Emphasis on Security (Case Study: Khorramabad City), Journal of Geography and Environmental Studies, 13 (50), 84-100. Doi: 10.71740/ges.2024.979134

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Journal of Geography and Environmental Studies. This is an open – access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

مقاله پژوهشی

تحلیل سکونتگاه‌های غیررسمی با تأکید بر امنیت (نمونه موردی: شهر خرم‌آباد)

سجاد خسروی^{۱*}، بیژن رحمانی^۲، عباس ملک‌حسینی^۲

۱. دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران

۲. دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران

چکیده

از زمینه‌های ناپایداری توسعه شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه، سکونتگاه‌های غیررسمی می‌باشد که به علت عدم توانایی سیاست‌های شهری برای حل و فصل مشکلات مسکن اقشار آسیب‌پذیر جامعه و کنترل مهاجرت‌ها شکل گرفته است. سکونتگاه‌های غیررسمی با تجمعی از اقشار کم درآمد و غالباً با مشاغل غیررسمی و شیوه‌های از شهرنشینی ناپایدار همراه‌اند و به دلیل برخورداری از شرایط انزوا زمینه ساز بسیاری از آسیب‌های اجتماعی به شمار می‌روند. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی - توسعه‌ای و از نظر روش توصیفی - اکتشافی و از نظر نحوه گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، از نوع تحقیقات میدانی و پیمایشی قلمداد می‌شود، همچنین برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه (با طیف لیکرت به صورت باز و بسته) استفاده شده است. در این پژوهش محلات ۱۱ گانه اسکان غیررسمی شهر خرم‌آباد با تأکید بر گسترش فقر توسط آزمون‌های آماری با استفاده از روش توصیفی تحلیلی مورد بررسی قرار گرفت. جامعه آماری این پژوهش بر اساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر محاسبه شد که اطلاعات از طریق پرسشنامه بدست آمد. نتایج حاکی از آن است که با توجه به بررسی‌های به عمل آمده و آزمون‌های آماری انجام‌شده (آماره آزمون T-TEST، آماره آزمون F و TUKEY) و نتایج به‌دست آمده، می‌توان گفت که تفاوت معناداری بین محله‌های مورد مطالعه به لحاظ وضعیت امنیت وجود داشته و محله‌های مورد مطالعه به لحاظ سطح امنیت در وضعیت مناسب و مطلوبی بسر نمی‌برند. محله فلک‌الدین و دره گرم شرقی دارای کمترین امنیت و گل سفید و اسدآبادی دارای بیشترین امنیت هستند.

کلمات کلیدی: اسکان غیررسمی، امنیت، شهر خرم‌آباد.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۱/۱۲/۱۳

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۳/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۶

نویسنده مسئول: سجاد خسروی، دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد ملایر، دانشگاه آزاد اسلامی، ملایر، ایران.

sajadkhosravi2022@yahoo.com

بیان مسئله

جمعیت شهری جهان از ۴۳ درصد در سال ۱۹۹۰ به ۵۴/۵ درصد در سال ۲۰۱۶ رسیده است (بانک جهانی، ۲۰۱۶). به همین دلیل تا سال ۲۰۵۰ دوسوم جمعیت جهان در سکونتگاه‌های شهری زندگی خواهند کرد. (Danan et al., 2015:1). یک سوم جمعیت شهری کره‌ی زمین در سکونتگاه‌های غیررسمی زندگی می‌کنند (UN Habitate, 2014: 8).

تخمین زده می‌شود حدود یک میلیارد نفر از جمعیت شهری کل کره‌ی زمین در سکونتگاه‌های غیررسمی ساکن هستند (UN 239: 2; Wekesa et al, 2011: 239). علاوه بر نرخ رشد بالا، برنامه ریزان و دولت‌ها در کشورهای در حال توسعه مواجه با چالش نرخ رشد بالای فقر در شهرها نیز هستند (Kohli, 2012:155).

بدون تمرکز بر محله‌های فقیرنشین، بحث در مورد فقر شهری دشوار می‌شود، زیرا آنها اغلب فقیرترین مردم در شهرهای در دنیای در حال توسعه را شامل می‌شوند. اصطلاح "زاغه" برای پوشش تعدادی از کمبودها در مسکن و خدمات اساسی استفاده شده است، و سازمان‌های مختلف‌دستی در داخل کشور- اغلب از تعاریف متفاوتی استفاده می‌کنند. در این بخش، نشان می‌دهیم که چگونه این تنوع، اندازه‌گیری تعداد افرادی که در این مناطق زندگی می‌کنند را دشوار می‌سازد (Lucci et al, 2018).

UN-Habitat یک تعریف کاربردی بین‌المللی در سطح ملی را توسعه داده است. مجموعه‌ای از افراد که زیر یک سقف در مناطق شهری زندگی می‌کنند و فاقد یک یا چند مورد زیر هستند که در تعریف کسانی قرار می‌گیرند که در محله‌های فقیرنشین یا سکونتگاه‌های غیررسمی زندگی می‌کنند (UN Habitat, 2016):

پدیده حاشیه‌نشینی پدیده‌ای شهری است که با توجه به رشد شهرنشینی بی‌رویه در جهان و ایران و وجود مهاجرت‌های روستا شهری شکل گرفته و گسترش یافته است، حاشیه‌نشینی به عنوان برهم زنده تعادل فیزیکی شهرها، نشان‌دهنده توسعه ناموزون شهری و منطقه‌ای و دغدغه بسیاری از متخصصان شهری، جامعه‌شناسان معماران و غیره است (نقدی و همکاران، ۱۴۰۰) با افزایش فعلی سرعت شهرنشینی در بسیاری از کشورها، ارتقاء خصوصیات و بهبود درک‌مان از محرومیت در مناطق شهری اهمیت فزاینده‌ای دارد (Lucci et al, 2018).

در طول دو دهه‌ی گذشته، بحث‌های روزافزون در مورد "شهرنشینی فقر" صورت گرفته است. راوالیون و همکاران^۱ (۲۰۰۸) نخستین تجزیه‌ی برآوردهای فقر بین‌المللی دلار توسط مکان‌های روستایی و شهری را انجام دادند. آنها تأکید کردند که گرچه شهرنشینی در کاهش کلی فقر نقش مثبت ایفا می‌کند، اما سهم فقر شهری رو به افزایش است. علاوه بر این، برنامه‌ی مسکن‌های انسانی (UN-Habitat) که تنها منبع اطلاعات قابل مقایسه به لحاظ بین‌المللی در مورد زاغه‌نشینان است، تخمین می‌زند که ۸۸۱ میلیون نفر یا ۳۰ درصد از جمعیت شهری کشورهای در حال توسعه در مناطق فقیرنشین زندگی می‌کنند (UN-Habitat, 2014) و این امر می‌تواند تا سال ۲۰۵۰ به ۳ میلیارد نفر یا ۶۰ درصد افزایش یابد (UN DESA, 2014, 2013). این افزایش سهم فقر شهری، روش‌های جمع‌آوری داده‌ها و اندازه‌گیری‌های فقر، با واقعیت جهان به‌طور فزاینده‌ای شهری شده روبرو نشده‌اند. در حقیقت، نظرسنجی‌های خانوار، که ابزار اصلی جمع‌آوری اطلاعات در مورد فقر است، طی این ۳۰ الی ۴۰ سال، زمانی که بیشتر تمرکز بر فقر روستایی بود، تغییر نکرده‌اند (Gibson, 2015). از این رو تعجبی ندارد که این ابزارها در بسیاری از موارد برای توضیح استانداردهای زندگی در عصر افزایش شهرنشینی ناکافی هستند.

بسیاری استدلال می‌کنند که فقر شهری به‌طور کلی دست کم گرفته شده است (Mitlin & Satterthwaite, 2013; Parnell, 2005; Sabry, 2010; Tacoli, 2007; Thanh, Anh, & Phuong, 2013). جمعیت شهری فقیر، مانند کسانی که در مسکن‌های

1. Ravallion, Chen, and Sangraula

غیررسمی زندگی می کنند، اغلب محاسبه نمی شوند و شاخص های به کار رفته برای اندازه گیری محرومیت های اساسی، اطلاعاتی که سیاستگذاران برای تدوین و اجرای سیاست های مربوط به محرومیت های شهری ندارند نیاز دارند را در اختیار آنها قرار نمی دهند (Lucci & Bhatkal, 2014).

از دیدگاه رفتار گرایانه، فرآیند تصمیم گیری مسکونی را می توان به لحاظ تحلیلی به دو مرحله تقسیم کرد: (۱) ارزیابی محل اقامت فعلی و (۲) جستجو و انتخاب یک محل اقامت جدید (Boyle et al, 1998). تغییرات بعدی در محل اقامت را می توان به عنوان یک انتقال "اجباری" یا "سازشی" (Cadwallar, 1992; Clark & Onaka, 1983) ایجاد شود. به دنبال کار پیشتاز روسی (Rossi, 1980)، تغییر مسکونی با تغییرات در "دوره زندگی" فرد (Kulu & Milewski, 2007; Mulder & Wagner, 1998) ارتباط داده شده است. این نویسندگان پیشنهاد کردند افرادی که به شرایط خانگی جدید وارد می شوند (ترک آشیانه، اصلاحات خانواده، طلاق و غیره)، به احتمال زیاد شرایط مسکن خود را تغییر می دهند (Kulu, 2007). این جابجایی های "اجباری" از تغییر در نیازهای هم در خانه و هم محیط زندگی ایجاد می شوند (Clark & Onaka, 1983; Clark et al, 1984). به عنوان مثال، تولد کودکان معمولاً منجر به انتقال به یک خانه بزرگتر می شود (Floor & van Kempen, 1997)، در حالی که افراد مجرد به ندرت به خانه های جداگانه حرکت می کنند (Feijten & Mulder, 2002) و در بعضی موارد آپارتمان های شهری را ترجیح می دهند (Glasze & Graze, 2007).

این تحقیق از نظر هدف کاربردی - توسعه ای و از نظر روش توصیفی - اکتشافی و از نظر نحوه گردآوری اطلاعات و داده های مورد نیاز، از نوع تحقیقات میدانی و پیمایشی قلمداد می شود، همچنین برای گردآوری داده ها از پرسشنامه (با طیف لیکرت به صورت باز و بسته) استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق ساکنان ۱۱ محله اسکان غیر رسمی شهر خرم آباد می باشد. با توجه به تعداد بالای جمعیت و نیز اهداف تحقیق و وضوح تحقیق امکان مطالعه همه جامعه آماری امکان پذیر نبوده، بنابراین از روش نمونه گیری و تعیین حجم نمونه در متغیرهای کیفی، با استفاده از فرمول کوکران استفاده شده است حجم نمونه برابر ۳۸۴ نفر می باشد. با توجه به اینکه ۱۱ منطقه حاشیه نشین در شهر خرم آباد وجود دارد و حدود یک پنجم جمعیت شهر در این مناطق ساکن هستند و نزدیک به ۲۶۰ هکتار بافت های فرسوده و حاشیه نشین در این شهر وجود دارد با توجه به این جمعیت حاشیه نشین و آسیب های اجتماعی که به دنبال دارد در این پژوهش در نظر داریم مؤلفه های عمیق و تأثیرگذار حاشیه نشینی و گسترش فقر در شهر خرم آباد بررسی گردد، که می تواند در مناطق مشابه و جهت برنامه ریزی های کاربردی تر متمرکز واقع شود با توجه به مطالب ذکر شده این پژوهش به دنبال پاسخگویی به فرضیات زیر می باشد.

فرضیه های تحقیق:

به نظر می رسد امنیت در سکونتگاه های غیر رسمی از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست.

به نظر می رسد شاخص امنیت سکونتگاه های غیررسمی شهر خرم آباد در اندازه مطلوبی نمی باشد.

مبانی نظری

اسکان غیررسمی با عوارضی مانند: فقر، سوابق قومی و فرهنگی متفاوت مهاجران در حاشیه و عدم وجود حریم خصوصی در ارتباط است که موجب بروز ویژگیهای منفی شخصیتی مانند: پوچی و بی ارزشی حقارت، سرخوردگی و عدم توانایی در بروز احساساتی مانند خشم می گردد و خود می تواند یکی از عوامل اصلی بروز انواع آسیبها و بزهکاریها از جمله اعتیاد، تکدیگری، برخوردهای فیزیکی و سرقت و غیره می شود (Tavasili & Nuor Moradi, 2012) نوع جمعیت مهاجر، ساخت و سازهای بی ضابطه و غیراستاندارد، دسترس پذیری ضعیف، نظارت ضعیف سازمانهای انتظامی و شهری و تراکم این محلات، وجه ممیزه این

سکونتگاه‌ها از سایر محلات شهری است. بیش از آنکه موقعیت کالبدی و شرایط فردی ساکنین مسبب مشکلات این محلات باشد، آثار ناحیه‌ای حاصله از مجاورت گروه‌های اجتماعی فاقد فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی برتر، سازنده محیطی با سرمایه اجتماعی ضعیف، همراه با برجسبهای منفی اجتماعی و خدمات‌رسانی ضعیف شهری است. به عبارتی، مجاورت گروه‌های اجتماعی کمتر برخوردار در محیط محله، باعث شکل‌گیری اجتماعات طرد شده و کم امید است (Atkinson and et al, 2010).

حاشیه‌نشینی را در معنای عام شامل تمام کسانی می‌دانند که در محدوده اقتصادی شهر ساکن هستند ولی جذب اقتصاد شهری نشده‌اند. جاذبه شهرنشینی و رفاه شهری این افراد را از زادگاه کنده و به سوی قطبهای صنعتی و بازارهای کار می‌کشاند و اکثر آنها مهاجری روستایی هستند که به منظور گذراندن بهتر زندگی راهی شهرها می‌شوند برخی دیگر از اندیشمندان حاشیه‌نشینی را مجموعه‌ای از مسکن و غیربهداشتی ساخته شده از سوی مهاجران جدیدی می‌دانند که محیط روستایی را در شهرها آفریده‌اند (عیدی، ۱۳۹۹).

برخی از کارشناسان امور شهری، قرار گرفتن محل سکونت فرد در حاشیه شهر را معیار تعریف حاشیه‌نشینی در نظر می‌گیرند. اگرچه بیشتر حاشیه‌نشینان در حاشیه شهرها زندگی می‌کنند اما بسیاری از افرادی که در داخل محدوده شهری زندگی می‌کنند، ولی جزو حاشیه‌نشینان به حساب می‌آیند و بر عکس کسانی هم هستند که در حاشیه شهرها زندگی می‌کنند ولی حاشیه‌نشین نیستند. حاشیه‌های شهری را می‌توان طبقه‌بندی کرد و این طبقه‌بندی از یک سو شامل واحدهای مسکونی با تراکم بالا در مراکز کثیف شهر و از سوی دیگر شامل سکونتگاه‌های خودرو می‌باشند که بدون هویت قانونی در اطراف شهر به طور نامنظم پراکنده شده‌اند (Bazzaz Hadizadeh, 2003:15).

حسین زاده دلیر در تعریف حاشیه‌نشینی می‌نویسد: حاشیه‌نشینی به محله مسکونی غیر متعارف شهری اطلاق می‌شود. جایی که در آن خیابان‌ها و کوچه‌های کثیف و نیمه ویران بوده و از نظم رایج در بطن اصلی شهر خبری نیست. حاشیه‌نشینی در رابطه مستقیم با کمبود زمین شهری و قحطی مسکن است (حسین زاده دلیر، ۱۳۶۱:۶۵).

حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی دو واژه‌ای است که در بسیار از موارد جایگزین هم می‌گردند. اسکان غیررسمی در برخی از شرایط نامناسب بر ویژگی‌های شیوه‌های معیشتی مورد نظر در سکونتگاه‌های بی‌ضابطه و غیررسمی است؛ بررسی آثار متعدد بیانگر آن است شاهد که بکارگیری اصطلاحات گوناگونی توسط صاحب‌نظران به جای حاشیه‌نشینی باشیم. از جمله: اسکان خود انگیزه (صرافی، ۱۳۸۲ و حبیبی، ۱۳۸۰)، سکونتگاه‌های خودرو (زبر دست، ۱۳۸۱ و شیخی، ۱۳۸۲)، اسکان غیر رسمی (پیران، ۱۳۸۲، حاتمی نژاد، ۱۳۸۲) و سیف الدینی، ۱۳۸۳)، سکونتگاه‌های غیر متعارف و زیر استاندارد شهری (خاتم، ۱۳۸۲: ۲۱)؛ و از میان این اصطلاحات، موردی را که بیشتر مورد قبول قرار گرفته، واژه‌ی اسکان غیررسمی می‌باشد زیرا حدود ۴۴ سال است که در کشور ما برنامه ریزی رسمی انجام می‌شود، لذا سکونتگاه‌هایی که خارج از برنامه‌ی رسمی ایجاد شوند غیر رسمی می‌باشند (رشیدی ابراهیم حصاری، ۱۳۹۰:۲۵).

فقر و اسکان غیر رسمی

از آنجایی که سکونتگاه‌های غیررسمی با تجمعی از اقشار کم درآمد و غالباً با مشاغل غیررسمی و شیوه‌های از شهرنشینی ناپایدار همراه‌اند زمینه ساز بسیاری از آسیب‌های اجتماعی به شمار می‌روند و گاه‌ها موجب بروز ویژگی‌های منفی شخصیتی مانند: پوچی و بی‌ارزشی، بی‌هویتی، حقارت، سرخوردگی و عدم توانایی در بروز احساساتی مانند خشم می‌گردد و خود می‌تواند یکی از عوامل اصلی بروز انواع بزه‌کاری‌هایی از جمله؛ اعتیاد، بر خورد‌های فیزیکی و سرقت شود (بیوکی و پورغلام، ۱۳۹۳: ۱۳). سکونتگاه‌های غیررسمی مشکل شایع و جدی در کشورهای جهان سوم است (ناسار، ۲۰۱۷).

از دیگر مشخصه‌های فقیران، درآمد کم و کمبود بهداشت و نیاز بی‌سواد و دسترسی محدود به امکانات بهداشتی است که از مسائل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ریشه گرفته است؛ همچنین آنها را با دسترسی محدود به فرصت‌های شغلی و درآمدی، بهره‌مند نبودن از مسکن و خدمات مناسب، محیط‌های ناسالم و خشن و بهره‌نبردن از خدمات تأمین اجتماعی و سازوکارهای حمایتی بهداشتی و آموزشی مواجه می‌کند (داکلاس و آرار، ۲۰۰۷: ۱). به همین علت، برای سیاست‌گذاران نظارت بر فقر موضوع کلیدی است؛ زیرا این گونه قادرند از محوطه‌های تله‌های فقر و محیط‌های جرم‌جوگیری کنند و سرمایه‌گذاری‌های عمومی را بیشتر به جاهایی تخصیص دهند که نیاز است (دوکی و همکاران، ۲۰۱۳: ۲۰۴، دوکی و همکاران، ۲۰۱۵: ۱۱). عدم دسترسی به مسکن مناسب با افزایش میزان بزهکاری، طلاق و از هم گسیختگی اجتماعی ارتباط زیادی دارد و یک عامل بازدارنده در رشد و اعتلای اجتماعی-فرهنگی و روانی محسوب می‌شود. نداشتن مسکن همچنین باعث پیدایش پدیده نابهنجار اجتماعی دیگری از قبیل خیابان‌خوابی و زاغه‌نشینی و معضلات حادثتری مانند تکدی‌گری می‌شود (نیازخانی، ۱۳۷۳: ۶۴۱).

تهیدستان معمولاً برای برآورده ساختن نیاز خود به مسکن دو واکنش متفاوت از خود بروز می‌دهند. اول: معمولاً حاشیه‌نشینی و تشکیل محله‌های فقیرنشین، ساخت و سازهایی را شامل می‌شود که به طور سکونتگاه‌های غیررسمی با تخلف از مقررات ساختمانی و یا در زمینی بدون اجازه صاحب آن ساخته شده‌اند. دوم: در مقابل، محل‌های فقیرنشین بناهای پایداری هستند که از طریق مجموعه عواملی مانند سن بنا، متروکه شدن بنا و تقسیم آن به بخش‌های فرعی در وضعیت زیر استاندارد قرار گرفته‌اند (قاسمی و قادرمرزی، ۱۳۹۵: ۴۰).

تاکنون پدیده‌ی اسکان غیررسمی در قالب دیدگاه‌های مختلفی تحلیل شده است. اما مجموعه نظریاتی که می‌توان پژوهش حاضر را در قالب آن‌ها بررسی کرد، دو دسته‌اند. اول نظریه‌های بنیادگرا که بیشتر متوجه ریشه‌های شکل‌گیری و گسترش پدیده‌ی اسکان غیررسمی در شهرها بوده و تأثیر ارتباط تنگاتنگ بین نظام سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و شکل‌گیری این سکونتگاه‌ها را تبیین می‌کنند. دوم دیدگاه‌های هدفگرا (راهبردی) شامل مجموعه نگرش‌هایی می‌شود که بیشتر به ارائه راه‌حل پرداخته‌اند. طرفداران این نوع نگرش پدیده‌ی مذکور را فقط در قالب ساختاری آن در شهر، مورد بررسی قرار داده و راه حل آن را نیز در شهر می‌بینند. فقر شهری مجموعه‌ای از فقر انتقال یافته از جامعه روستایی و نیز فقر تولید باز تولید شده اسکان غیر رسمی جلوه‌ای از فقر در جامعه شهری را در برمی‌گیرد (Davis, 2006: 48).

در مناطق شهری و روستایی رو به افزایش می‌نهد؛ گرایش و هجوم روستاییان به کلانشهرها برای استفاده از امکانات زندگی شهری به دلیل فقر و بیکاری، سبب بروز و ظهور مسائل سکونتی و حاشیه‌نشینی، انحرافات اجتماعی، آلودگی‌های زیست محیطی، مشکلات ترافیکی، عدم توزیع عادلانه خدمات، امکانات شهری و در نهایت شکل‌گیری انواع مختلفی از درگیری‌ها و خشونت‌های شهری می‌شود (اکبری، ۱۳۹۲: ۳۶). فقر موجب می‌شود که افراد در شرایط بسیار نامناسب و در محله‌های کثیف و غیربهداشتی، پرجمعیت و فقیرنشین زندگی نموده و عواملی نظیر سکونت در اتاق‌های کوچک و پر ازدحام، غیر بهداشتی و مشکلات فراوان دیگر، عصبانیت و ناراحتی‌های روحی را باعث و زمینه نزع را فراهم می‌نماید (قربان‌نیا، ۱۳۷۸: ۱۶۵-۱۶۸).

عمده‌ی حاشیه‌نشینان، مهاجران روستایی هستند که به دلیل پایین بودن سطح مهارت‌های فنی و سطح سواد و فرهنگ نمی‌توانند جذب محیط قانونی شهر شوند، بنابراین، در زمین‌های نامرغوب حاشیه‌ی شهر به صورت مجاز یا غیرمجاز ساکن می‌شوند. امروزه صدها میلیون نفر از مردم جهان، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، در این سکونتگاه‌های غیرمجاز و آشفته، در شرایط بد اقتصادی-اجتماعی و زیست محیطی زندگی می‌کنند (محمدی و همکاران، ۱۳۸۵: ۸۵). نداشتن مسکن همچنین باعث پیدایش

پدیده ناهنجار اجتماعی دیگری از قبیل خیابان‌خوابی و زاغه نشینی و معضلات حادثتری مانند تکدی‌گری می‌شود (نیاز خانی، ۱۳۷۳: ۶۴۱).

ارزیابی و تحقیقات صورت گرفته توسط محققان مختلف، بیانگر وجود بیش از ۹۲۴ میلیون نفر ساکن مناطق اسکان غیررسمی در سطح جهان در سال ۲۰۰۸ است (Taleshi, 2009:1235; Arimah, 2010:1). که این رقم در ۳۰ سال آینده به بیش از ۲ میلیارد نفر افزایش خواهد یافت (Nijman, 2008:73).

واژه‌هایی مثل زاغه و آلونک و ... که معادل اسکان غیررسمی آورده شده است، جزئی از اسکان غیررسمی هستند و سکونتگاه‌های غیررسمی بر اساس نوع مسکن را با این نام‌ها می‌آورند. به‌طور معمول زندگی در زاغه‌های پرازدحام، فقدان زیرساخت، کیفیت ابنیه پایین، دسترسی محدود به خدمات، تصرف زمین‌های غیرقانونی از ویژگی‌های شهرهای فقیر است (Baker, 2009). سکونتگاه‌های حاشیه نشین، نواحی مسکونی هستند که در زمین‌هایی بدون مالکیت قانونی ساخته می‌شوند یا به‌طور غیرقانونی مورد سکونت قرار می‌گیرند (Bego, 2003:11). به‌عنوان مثال، محلات حاشیه نشین افریقا در محیط‌های فیزیکی حاشیه‌ای و پرمخاطره شهری مانند مسیر جاری شدن سیل‌ها، زمین‌هایی که آب زیرزمینی در آن بالا است (شهر کیپ تاون) یا زمین‌های رها شده و گودال‌های حاصل از استخراج معادن (ژوهانسبورگ)، گسل‌های زمین‌شناسی و یا نزدیک محل‌های دفن قدیمی زباله شکل گرفته‌اند (Abbott, 2002:321).

سکونتگاه‌های غیررسمی، و امنیت شهری

از دیدگاه اجتماعی، حاشیه‌نشینان افرادی هستند، که دارای خانواده گسترده بوده و فقدان تخصص، کم‌سواد و میزان درآمد ناکافی جهت تأمین معیشت مورد نیاز، از مشخصه‌های بارز آنها است. بی‌هیچ تردیدی هر یک از عوامل می‌تواند راه را برای زایش انواع ناهنجاری‌های اجتماعی هموار نموده و لزوم نگاه جدی به معضلات این قشر آسیب‌پذیر را غیرقابل انکار نماید. در این میان، نبود تمکن مالی مناسب و عدم تناسب میزان درآمد این قشر با هزینه‌های سرسام‌آور زندگی در کلانشهرها، حاشیه‌نشینان را وادار می‌سازد تا به علت فقدان حداقل فاکتورهای ثابت درآمدی، به ایجاد شهرکهای حاشیه‌ای و سکونت در آنها پردازند که این خود سرآغاز مشکلات فراوانی در تمامی حوزه‌ها و خصوصاً حوزه مدیریت شهری است (موسویان، ۱۳۸۵: ۲).

هنگامی که فقرا به حاشیه شهرها رانده می‌شوند و یا مهاجران فقیر جدیدی که در آن محلات سکنا می‌گزینند، در آنجا نیز با چرخ‌های از مشکلات جدید ناشی از شرایط محلی روبه‌رو می‌شوند، که این شرایط روند فقرزایی را در میان آنان تشدید می‌کند؛ در این شرایط فقرا به نحو نابرابری از نبود مراقبت‌های بهداشتی، مدرسه، فرصت‌های شغلی، غذا، حمل و نقل، آموزش (کارآموزی)، مسکن مناسب، امنیت، اطلاعات و دسترسی به عدالت رنج می‌برند.

واقعیت این است که نتایج و پیامدهای این نابرابری تنها برای فقرا نیست بلکه شامل کل شهر است؛ کاهش امنیت شهری بارزترین نتیجه این نابرابری است. شکاف فزاینده میان شمال و جنوب شهرها، پیامدهای ناگوار برای کل شهر به همراه دارد؛ انواع سرقت، دزدی، کلاهبرداری، فساد، کودکان خیابانی، خشونت‌های شهری همه و همه نتایجی هستند که غالباً ریشه در نابرابری و بی‌عدالتی در شهرها دارند (ایراندوست، ۱۳۹۱).

بزهکاری و خشونت یکی از مسائل اصلی امنیتی سکونتگاه‌های فقیرنشین است. سکونتگاه‌های غیررسمی به دلایل اقتصادی و اجتماعی بستر مناسبی برای شکل‌گیری و رشد بزهکاری به شمار می‌روند، سرقت، سوء استفاده جنسی و بهره‌کشی کودکان، فساد، بزه کاری سازمان یافته و تجارت غیرقانونی مواد مخدر، خرید و فروش غیرقانونی سلاح گرم، قاچاق انسان و حتی تروریسم و آدم‌کشی در بسیاری از سکونتگاه‌های غیررسمی به ویژه در امریکای جنوبی قابل مشاهده است. بسیاری از بزه کاری‌ها و

ناامنی‌های اجتماعی با نیروی جوان جامعه ارتباط دارد؛ در این محله‌ها به دلایل مختلف جوانان بیکار و سرخورده از نابرابری‌های اجتماعی موجود با هدف ارتقای وضعیت نامطلوب اقتصادی خود و خانواده به خلاف و بزه فردی یا سازمان‌یافته گروهی روی می‌آورند (UN- HABITAT, 2007: 6).

اسکان غیر رسمی به سبب ایجاد فقر و گسترش آن، به مخاطره انداختن محیط زیست و تحمیل هزینه‌ای برای حل مشکلات تهدیدی جدی برای پایداری و انسجام جامعه شهری تلقی شده و نیاز به اتخاذ تدابیر ویژه‌ای برای سازماندهی وضعیت کنونی و جلوگیری از گسترش آن در آینده را می‌طلبد (هادی‌زاده، ۱۳۸۴). ظهور حاشیه‌نشینی که خود ریشه زیادی در مهاجرت و عوامل اقتصادی دارد، تحت تأثیر پارامترهایی همچون فقر اقتصادی، عدم تخصص، نوع شغل، تعارض فرهنگی، بی‌سوادی، هویت قومی و فرهنگی، غیر قابل کنترل می‌شود و در نتیجه عوارض این پدیده به حوزه شهری و ملی نیز گسترش می‌یابد. اکثر حاشیه‌نشین‌ها تحت تأثیر متغیرهایی چون عدم دسترسی به مشاغل اقتصادی شهر همراه با فقر اقتصادی و عدم تخصص مجبور به تداوم زندگی در این مناطق می‌شوند و فقر در این مناطق موجب می‌شود که ساکنین این محله به مشاغل کاذب رو آورند (صالحی امیری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۰۶). با گریزی بر پیشینه شکل‌گیری مناطق حاشیه‌نشین می‌توان گفت، شکل‌گیری این مناطق رابطه مستقیمی با مهاجرت اقشار کم درآمد روستاها و شهرهای کوچک دارد. این مهاجرین باهدف دستیابی به اشتغال بهتر شهرها را مقصد مهاجرت خود قرار داده، اما به علت عدم تخصص و مهارت کافی، دافعه‌های مبدأ (مثل بی‌چیزی، نداشتن زمین) هزینه بالای زندگی شهری، قطعه‌بندیهای بزرگ زمین که موجب افزایش قیمت زمین شده و امکان خرید زمین توسط افراد کم‌درآمد سلب می‌شود و به ناچار به مناطق حاشیه‌نشین پناه می‌برند. در چنین مناطقی به لحاظ از بین رفتن ارزشهای انسانی، کج رویهای اجتماعی سریعاً رشد می‌کند و اعمالی چون دزدی، اعتیاد، قاچاق، پیدایش زمینه‌های فحشا و نظایر آن فراهم می‌شود. مصرف مواد مخدر و نابسامانیهای کانون خانواده در مناطق حاشیه‌نشین از نتایج شوم مهاجرت‌های شدید روستایی به شهرهاست (شاطریان، سورشجانی و دولتیاران، ۱۳۹۹) تجمع مهاجران با فرهنگهای متعدد در حاشیه شهرها همراه با معضلات ناشی از فقدان اشتغال، منجر به بزهکاری‌ها و ایجاد مناطق تبهکاری می‌شود. مطالعات و تحقیقات جامعه‌شناسی شهری نشان داده که زندگی حاشیه‌نشینی با افزایش جرایم رابطه مستقیم و نزدیکی دارد و گاهی این رابطه دوسویه است؛ یعنی حاشیه‌نشینی و جرم‌علت و به رغم نظر آسیب‌شناسان پیامد یکدیگرند بی‌شک حاشیه‌نشینی با بزهکاری و ارتکاب جرم رابطه‌ای نزدیک و ناگسستگی دارد. در واقع باید گفت، حاشیه کلانشهرها اغلب مکانهایی مستعد برای بروز و ظهور انواع بزه و جرایم بشمار می‌روند. رشد قاچاق مواد مخدر و گسترش شبکه‌ها و باندهای شبه‌مافیائی توزیع اینگونه مواد که از جمله جرایم مشهود در اینگونه مناطق بشمار می‌رود، همچنین نسبت ارتکاب اعمال مجرمانه و خشونت‌آمیز در حاشیه کلانشهرها بیش از سایر مناطق شهری است که علت آن، در کنار سایر علل، کنترل ضعیف و یا عدم نظارت صحیح و مناسب از سوی نیروهای انتظامی و امنیتی است (کارگر، ۱۳۹۸).

محدوده مورد مطالعه

- موقعیت و حدود جغرافیایی شهر خرم آباد

شهر خرم آباد بین ۲۲ دقیقه و ۴۸ درجه طول شرقی و ۲۹ دقیقه و ۳۳ درجه عرض شمالی قرار دارد. این شهر در درون دره‌ای قرار گرفته که رودخانه خرم آباد، با جهت شمالی - جنوبی از خط القعر آن می‌گذرد و قسمت شمالی شهر منظرهای کوهستانی و ناهموار و قسمت جنوبی شهر، چشم‌اندازی جلگه‌ای دارد. حداقل عرض شهر کمتر از ۱۱۰۰ متر است که در ابتدای دره خرم آباد واقع گردیده و تقریباً در وسط جهت طولی جنوب به شمال شهر قرار دارد. شکل‌گیری شهر خرم آباد تابع طبیعت شهر می‌باشد، به این صورت که در هر کجا که از شیب زمین کاسته شده، شهر در آن جهت گسترش یافته است. شهر خرم آباد در درون دره و در دو طرف بستر رودخانه‌ای به همین نام قرار گرفته و از طرف شمال به تپه کیو با ارتفاع ۱۲۹۰ متر، از طرف شمال شرقی به

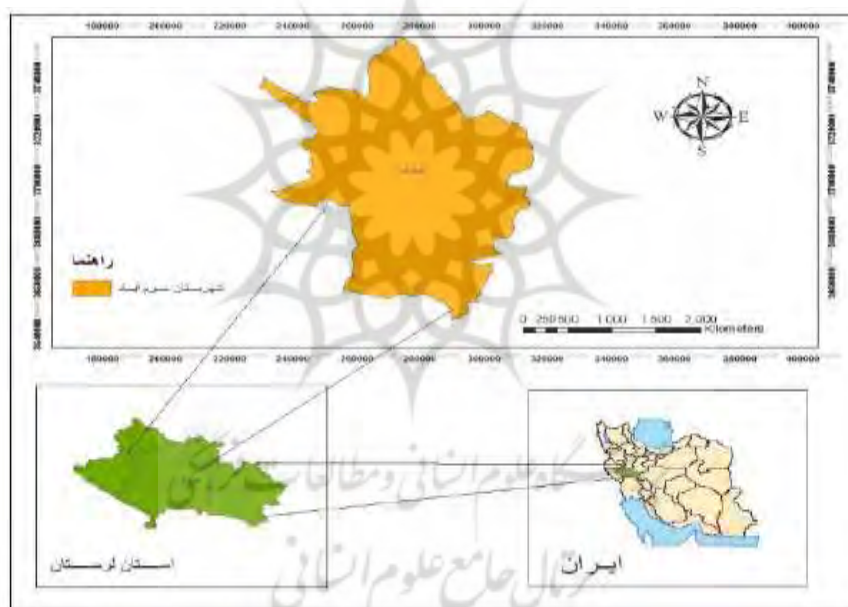
دامنه‌های کوه کمر سیاه (مخمل کوه) به ارتفاع ۱۸۰۲ متر و از طرف جنوب شرقی به کوه‌های شیرکشان به ارتفاع ۱۷۹۵ متر و از سمت جنوب به ماسور، پشته‌ی حسین آباد که کوه پشته حسین به ارتفاع ۱۵۵۰ متر محدود است (پژوهشکده اقتصاد، ۱۳۸۴). موقعیت جغرافیایی شهر خرم‌آباد در شکل (۱-۳) نمایش داده شده است.

بر اساس بررسی‌های انجام شده در شهر خرم‌آباد حداقل حدود ۴۷۰۰۰ هزار نفر (۱۳/۴ درصد) از کل ساکنین شهر خرم‌آباد در محلات غیررسمی و حاشیه‌ای شهر قرار داشته و از لحاظ سطح زندگی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند (این تعداد بدون احتساب روستاهای واقع در معرض سکونت غیررسمی در پیرامون شهر است). طبق کمیسیون ماده پنج مسکن و شهرسازی (۱۳۸۵)، در سطح شهر خرم‌آباد ۱۱ نقطه حاشیه‌نشین وجود دارد مساحت کل بافت حاشیه‌ای ۲۱۹ هکتار است. این نقاط به شرح زیر است:

محدوده شمالی شهر: این محدوده با مساحت ۱۲۳/۱۲ هکتار شامل ۵ نقطه (دره گرم شرقی ۳۲/۸۸ هکتار- دره گرم غربی ۳۱/۴ هکتار- پاچنار ۱۵/۳۳ هکتار- جهانگیرآباد ۸/۸۱ هکتار- فلک‌الدین ۳۸/۷ هکتار) می‌باشد.

محدوده مرکزی شهر: این محدوده با مساحت ۱۲/۰۸ هکتار شامل ۴ نقطه (کرگانه ۴/۷۸ هکتار- بخشی از اسدآبادی ۰/۳۴ هکتار- بخشی از علی‌آباد ۵/۵ هکتار- بخشی از گل سفید ۱/۴۶ هکتار) می‌باشد.

محدوده جنوبی شهر: این محدوده با مساحت ۷۹/۸۳ هکتار. ۲ نقطه (اسبستان ۵۰/۴۶ هکتار- پشته مطهری ۲۳/۱۵ هکتار).

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی شهر خرم‌آباد

یافته‌های پژوهش

تحلیل شاخص اجتماعی (امنیت فردی و اجتماعی)

بررسی شاخص اجتماعی (امنیت)؛ وضعیت امنیت محله، میزان احساس آرامش در محله

وضعیت امنیت تردد بانوان و کودکان پس از غروب در محله، وجود فضاهای ایجاد کننده عدم امنیت و افزایش بزهکاری‌ها در سطح محله، وضعیت روشنایی معابر در شب در سطح محله در راستای امنیت انتخاب شده است. در ادامه به تحلیل نتایج متغیرهای مربوط به هر یک از شاخص‌های این بعد پرداخته شده است.

برای این که وضعیت متغیر امنیت در محله‌های مورد مطالعه مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد با استفاده از آماره آزمون T - TEST در سطح محله‌ها محاسبه انجام گرفته شد.

جدول (۱): آزمون معناداری متغیر امنیت (T-TEST) در محله‌های مورد مطالعه

شاخص‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین انحراف معیار	آماره آزمون T	درجه آزادی	سطح معناداری	میانگین تفاوت‌ها	تفاوت در سطح ۰/۰۹۵ فاصله اطمینان
امنیت	۳۸۴	۹۱/۲۷۰۸	۳۱/۹۸۹۷	۱/۶۳۲۴	-۵/۳۴۷	۳۸۳	۰/۰۰۰	-۸/۷۲۹۱	پایین‌ترین بالاترین
									-۱۱/۹۳۸۹ -۵/۵۱۹۴

داده‌های جدول (۱)، نشان می‌دهد که متغیر امنیت ضمن معنادار بودن به مقدار $-۵/۳۴۷$ از حد متوسط میانگین‌ها کمتر بوده و این نشان‌دهنده این موضوع است که سطح امنیت در محله‌های مورد مطالعه از حد متوسط میانگین‌ها پایین‌تر بوده و در نتیجه از لحاظ سطح امنیت، محله‌های مورد مطالعه در وضعیت مطلوب و مناسبی بسر نمی‌برند.

آماره آزمون TUKEY ضمن مقایسه هر یک از محله‌ها با محله‌های دیگر به این نکته اشاره دارد که آیا در کل ۱۱ محله مورد مطالعه تفاوتی از نظر شاخص‌ها وجود دارد یا خیر، با توجه به این نکته، وضعیت امنیت ۱۱ محله مورد مطالعه از دیدگاه پاسخگویان در قالب جدول ANOVA نشان داده شده است. همان‌طور که از جدول بر می‌آید تفاوت معناداری بین محله‌های مورد مطالعه به لحاظ شاخص‌های امنیت وجود دارد این موضوع به تأیید فرضیه تحقیق و رد فرضیه H_0 کمک می‌کند. هم‌چنین مقدار آماره F که برابر با $(۱۵۸۱/۱۳۷)$ با سطح معناداری $(۰/۰۰۰)$ بوده این مسئله را تأیید می‌کند، آزمون TUKEY محله‌های مورد مطالعه را به لحاظ وضعیت امنیت به ۱۰ طبقه تقسیم نموده است به گونه‌ای که محله‌هایی که در طبقه اول قرار می‌گیرند دارای پایین‌ترین سطح از نظر وضعیت امنیت بوده و محله‌هایی که در طبقه ۱۱ قرار می‌گیرند دارای بالاترین سطح امنیت می‌باشند.

جدول (۲): تحلیل واریانس مقایسه میانگین وضعیت امنیت در محلات مورد مطالعه (جدول ANOVA)

منبع واریانس	سطح معناداری	آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات
میانگین گروهی	۰/۰۰۰	۱۵۸۱/۱۳۷	۳۲۰۳۵/۴۱۷	۱۲	۳۸۴۴۲۵/۰۰
درون گروهی	-	-	۲۰/۲۶۱	۳۷۱	۷۵۱۶/۸۳۳
جمع کل	-	-	-	۳۸۳	۳۹۱۹۴۱/۸۳۳

جدول (۳): طبقه‌بندی محله‌های مورد مطالعه (زیرمجموعه‌های همخوان) به لحاظ وضعیت امنیت بر اساس آزمون TUKEY

طبقه ۱	طبقه ۲	طبقه ۳	طبقه ۴	طبقه ۵	طبقه ۶	طبقه ۷	طبقه ۸	طبقه ۹	طبقه ۱۰
فلک الدین	دره گرم شرقی	دره گرم غربی	کرگانه	پشته مطهری	پاچنار	جهانگیر	اسبستان	علی آباد	گل سفید
									اسدآبادی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به بررسی‌های به عمل آمده و آزمون‌های آماری انجام شده (آماره آزمون T-TEST، آماره آزمون F و TUKEY) و نتایج به دست آمده، می‌توان گفت که تفاوت معناداری بین محله‌های مورد مطالعه به لحاظ وضعیت امنیت وجود داشته و محله‌های مورد مطالعه به لحاظ سطح امنیت در وضعیت مناسب و مطلوبی بسر نمی‌برند. محله فلک الدین و دره گرم شرقی دارای کمترین امنیت و گل سفید و اسدآبادی دارای بیشترین امنیت هستند. با توجه به مطالعات گوناگون درمی‌یابیم که رابطه معناداری میان سکونت در محله‌های حاشیه‌نشین و گرایش به انحراف و بزهکاری وجود دارد. جرائم شهری هزینه‌های بسیار گزافی را در

سطوح فردی، اجتماعی و ملی به وجود می‌آورد. از سوی دیگر کیفیت امنیت اجتماعی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی کیفیت زندگی است؛ به طوری که هرچه میزان امنیت اجتماعی پایین باشد، آسایش و آرامش شهروندان نیز کمتر خواهد بود. بنابراین، بیشتر ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی، با احساس ناامنی مواجه هستند. نکته مهم درباره امنیت سکونتگاه‌های غیررسمی این است که در صورت کنترل نکردن جرائم و ناهنجاری‌ها در این سکونتگاه‌ها، این مسائل به سایر نقاط شهر نیز گسترش خواهد یافت؛ در حالی که می‌توان با برخی اقدامات پیشگیرانه از بروز بسیاری جرائم جلوگیری کرد؛ بنابراین، ضروری است وضعیت این گونه سکونتگاه‌ها بررسی، و راهکارهای مناسب برای آن‌ها پیشنهاد شود.

میزان امنیت در سکونتگاه‌های غیر رسمی

وضعیت امنیت محله پاسخگویان در مقایسه با دیگر محلات

با توجه به جدول (۴)، در خصوص میزان امنیت در محله‌های مورد مطالعه در مقایسه با دیگر نقاط توسط پاسخ دهندگان به پرسشنامه، ۰/۳۳ درصد بدتر و ۰/۴۷ درصد بسیار بدتر را انتخاب نموده‌اند و با توجه به اینکه میانگین این سوال برابر ۲/۵۸ و بیشتر از عدد ۳ (حد وسط) می‌باشد از این رو می‌توان گفت بیشتر پاسخ‌گویان وضعیت محله‌های خود را نسبت به سایر محلات مطلوب ارزیابی نمی‌کنند.

جدول (۴): سنجش امنیت وضعیت محله خود در مقایسه با دیگر نقاط توسط پاسخ دهندگان

شرح	فروانی	درصد	میانگین	انحراف معیار
بسیار بهتر	۱۰	۰/۰۲۶	۲/۵۸	۰/۹۰
بهتر	۱۵	۰/۰۳۹		
فرقی ندارد	۵۰	۰/۱۳		
بدتر	۱۲۹	۰/۳۳		
بسیار بدتر	۱۸۰	۰/۴۷		
مجموع	۳۸۴	۱۰۰		

میزان احساس آرامش در محله

با توجه به جدول (۵)، در خصوص میزان احساس آرامش در محله توسط پاسخ دهندگان به پرسشنامه، ۰/۲۶ درصد گزینه متوسط ۰/۲۳ درصد کم را و ۰/۲۲ درصد گزینه خیلی کم را انتخاب نموده‌اند و با توجه به اینکه میانگین این سوال برابر ۲/۷۲ و کمتر از عدد ۳ (حد وسط) می‌باشد از این رو می‌توان گفت میزان احساس امنیت در محله‌های مورد مطالعه چندان مطلوب نمی‌باشد و نیاز به تفویض و بهبود وضعیت احساس می‌گردد.

جدول (۵): میزان احساس آرامش در محله از منظر پاسخ دهندگان

شرح	فروانی	درصد	میانگین	انحراف معیار
خیلی کم	۸۵	۰/۲۲	۲/۷۲	۰/۹۵
کم	۹۰	۰/۲۳		
متوسط	۹۹	۰/۲۶		
زیاد	۵۰	۰/۱۳		
خیلی زیاد	۶۰	۰/۱۶		
مجموع	۳۸۴	۱۰۰		

وضعیت امنیت تردد بانوان و کودکان پس از غروب در محله

با توجه به جدول (۶)، در خصوص میزان احساس آرامش در محله توسط پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه، ۰/۳۹ درصد گزینه متوسط ۰/۲۳ درصد کم را و ۰/۱۷ درصد گزینه خیلی کم را انتخاب نموده‌اند و با توجه به اینکه میانگین این سوال برابر ۲/۶۸ و کمتر از عدد ۳ (حد وسط) می‌باشد از این رو می‌توان گفت وضعیت امنیت تردد بانوان و کودکان پس از غروب در سکونتگاه‌های غیر رسمی شهر خرم آباد چندان مطلوب نمی‌باشد که می‌بایستی با اتخاذ تدابیری همچون تقویت گشت نیروی انتظامی و پلیس وضعیت امنیت محله جهت تردد بانوان و کودکان را بهبود بخشید.

جدول (۶): وضعیت امنیت تردد بانوان و کودکان پس از غروب در محله از منظر پاسخ دهندگان

شرح	فروانی	درصد	میانگین	انحراف معیار
خیلی کم	۶۵	۰/۱۷	۲/۶۸	۰/۹۲
کم	۸۹	۰/۲۳		
متوسط	۱۵۰	۰/۳۹		
زیاد	۳۲	۰/۰۸۳		
خیلی زیاد	۴۸	۰/۱۳		
مجموع	۳۸۴	۱۰۰		

وجود فضاهای ایجاد کننده عدم امنیت و افزایش بزهکاری‌ها در سطح محله

با توجه به جدول (۷)، در خصوص وجود فضاهای ایجاد کننده عدم امنیت و افزایش بزهکاری‌ها در سطح محله توسط پاسخ دهندگان به پرسشنامه، ۰/۳۹ درصد گزینه متوسط ۰/۲۰ درصد زیاد را و ۰/۲۳ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب نموده‌اند و با توجه به اینکه میانگین این سوال برابر ۲/۷۳ و کمتر از عدد ۳ (حد وسط) می‌باشد از این رو می‌توان گفت در سطح محله‌ها فضاهایی که موجب عدم امنیت و افزایش بزهکاری‌ها در سطح محله‌ها باشد وجود دارد.

جدول (۷): وجود فضاهای ایجاد کننده عدم امنیت و افزایش بزهکاری‌ها در سطح محله

شرح	فروانی	درصد	میانگین	انحراف معیار
خیلی کم	۲۷	۰/۰۷	۲/۷۳	۱/۰۵
کم	۴۲	۰/۱۱		
متوسط	۱۴۸	۰/۳۹		
زیاد	۷۸	۰/۲۰		
خیلی زیاد	۸۹	۰/۲۳		
مجموع	۳۸۴	۱۰۰		

وضعیت روشنایی معابر در شب در سطح محله در راستای امنیت

با توجه به جدول (۸)، در خصوص وضعیت روشنایی معابر در سطح محله‌ها توسط پاسخ دهندگان به پرسشنامه، ۰/۳۴ درصد گزینه متوسط ۰/۲۷ درصد کم را و ۰/۲۶ درصد گزینه خیلی کم را انتخاب نموده‌اند و با توجه به اینکه میانگین این سوال برابر ۲/۶۹ و کمتر از عدد ۳ (حد وسط) می‌باشد از این رو می‌توان گفت روشنایی معابر در سطح محله‌ها در شب چندان مناسب نمی‌باشد. با توجه به اینکه روشنایی معابر نقش به‌سزایی در افزایش امنیت زنان دارا می‌باشد از این رو الزامی است که وضعیت روشنایی در شب در این محله بهبود یابد.

جدول (۸): وضعیت روشنایی معابر در شب در سطح محله

شرح	فروانی	درصد	میانگین	انحراف معیار
خیلی کم	۱۰۰	۰/۲۶		
کم	۱۰۵	۰/۲۷		
متوسط	۱۳۱	۰/۳۴	۲/۶۹	۰/۹۱
زیاد	۲۰	۰/۰۵۲		
خیلی زیاد	۲۸	۰/۰۷۲		
مجموع	۳۸۴	۱۰۰		

نتیجه‌گیری

سکونتگاه‌های غیررسمی به‌طور معمول از بسیاری از خدمات زیربنایی و روبنایی محروم می‌باشند و محل زندگی اقشار آسیب‌پذیر، مهاجرین و اقلیتها هستند. اقتصاد آنها غیررسمی است و فعالیت‌های درجه دو و کاذب در آنها جریان دارد و اقشار ساکن آنها کم‌درآمد و فقیر هستند. از نظر توجه نهادهای مسئول در حاشیه قرار دارند و نهادهای محلی و نهادهای شهری فعالیت اندکی در سطح این سکونتگاه دارند. طبق یافته‌های تحقیق محدوده اسکان غیررسمی مورد مطالعه از نظر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و امنیتی در وضعیت مناسبی قرار ندارد.

برای این که وضعیت متغیر امنیت در محله‌های مورد مطالعه مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد با استفاده از آماره آزمون $T - TEST$ در سطح محله‌ها محاسبه انجام گرفته شد. داده‌های بدست آمده، نشان می‌دهد که متغیر امنیت ضمن معنادار بودن به مقدار $۵/۳۴۷ -$ از حد متوسط میانگین‌ها کمتر بوده و این نشان‌دهنده این موضوع است که سطح امنیت در محله‌های مورد مطالعه از حد متوسط میانگین‌ها پایین‌تر بوده و در نتیجه از لحاظ سطح امنیت، محله‌های مورد مطالعه در وضعیت مطلوب و مناسبی بسر نمی‌برند. آماره آزمون $TUKEY$ ضمن مقایسه هر یک از محله‌ها با محله‌های دیگر به این نکته اشاره دارد که آیا در کل ۱۱ محله مورد مطالعه تفاوتی از نظر شاخص‌ها وجود دارد یا خیر، با توجه به این نکته، وضعیت امنیت ۱۱ محله مورد مطالعه از دیدگاه پاسخگویان تفاوت معناداری بین محله‌های مورد مطالعه به لحاظ شاخص‌های امنیت وجود دارد این موضوع به تأیید فرضیه تحقیق و رد فرضیه H_0 کمک می‌کند. هم‌چنین مقدار آماره F که برابر با $(۱۵۸۱/۱۳۷)$ با سطح معناداری $(۰/۰۰۰)$ بوده این مسئله را تأیید می‌کند، آزمون $TUKEY$ محله‌های مورد مطالعه را به لحاظ وضعیت امنیت به ۱۱ طبقه تقسیم نموده است به گونه‌ای که محله‌هایی که در طبقه اول قرار می‌گیرند دارای پایین‌ترین سطح از نظر وضعیت امنیت بوده و محله‌هایی که در طبقه ۱۱ قرار می‌گیرند دارای بالاترین سطح امنیت می‌باشند.

با توجه به بررسی‌های به عمل آمده و آزمون‌های آماری انجام شده (آماره آزمون T-TEST، آماره آزمون F و TUKEY) و نتایج به دست آمده، می‌توان گفت که تفاوت معناداری بین محله‌های مورد مطالعه به لحاظ وضعیت امنیت وجود داشته و محله‌های مورد مطالعه به لحاظ سطح امنیت در وضعیت مناسب و مطلوبی بسر نمی‌برند. محله فلک‌الدین و دره گرم شرقی دارای کمترین امنیت و گل سفید و اسدآبادی دارای بیشترین امنیت هستند. با توجه به مطالعات گوناگون درمی‌یابیم که رابطه معناداری میان سکونت در محله‌های حاشیه‌نشین و گرایش به انحراف و بزهکاری وجود دارد. جرائم شهری هزینه‌های بسیار گزافی را در سطوح فردی، اجتماعی و ملی به وجود می‌آورد. از سوی دیگر کیفیت امنیت اجتماعی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی کیفیت زندگی است؛ به طوری که هرچه میزان امنیت اجتماعی پایین باشد، آسایش و آرامش شهروندان نیز کمتر خواهد بود. بنابراین، بیشتر ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی، با احساس ناامنی مواجه هستند. نکته مهم درباره امنیت سکونتگاه‌های غیررسمی این است که در صورت کنترل نکردن جرائم و ناهنجاری‌ها در این سکونتگاه‌ها، این مسائل به سایر نقاط شهر نیز گسترش خواهد یافت؛ در حالی که می‌توان با برخی اقدامات پیشگیرانه از بروز بسیاری جرائم جلوگیری کرد؛ بنابراین، ضروری است وضعیت این گونه سکونتگاه‌ها بررسی، و راهکارهای مناسب برای آن‌ها پیشنهاد شود. این فرضیه نیز تایید می‌گردد. در خصوص میزان امنیت در محله‌های مورد مطالعه در مقایسه با دیگر نقاط توسط پاسخ دهندگان به پرسشنامه، ۰/۳۳ درصد بدتر و ۰/۴۷ درصد بسیار بدتر را انتخاب نموده‌اند و با توجه به اینکه میانگین این سوال برابر ۲/۵۸ و بیشتر از عدد ۳ (حد وسط) می‌باشد از این رو می‌توان گفت بیشتر پاسخ‌گویان وضعیت محله‌های خود را نسبت به سایر محلات مطلوب ارزیابی نمی‌کنند. برای بررسی وضعیت امنیت سه متغیر (خصوصاً میزان احساس آرامش در محله، وضعیت امنیت تردد بانوان و کودکان پس از غروب در محله، وجود فضاهای ایجاد کننده عدم امنیت و افزایش بزهکاری‌ها در سطح محله)، در نظر گرفته شده است. IV خصوصاً میزان احساس آرامش در محله توسط پاسخ دهندگان به پرسشنامه، ۰/۲۶ درصد گزینه متوسط ۰/۲۳ درصد کم را و ۰/۲۲ درصد گزینه خیلی کم را انتخاب نموده‌اند و با توجه به اینکه میانگین این سوال برابر ۲/۷۲ و کمتر از عدد ۳ (حد وسط) می‌باشد از این رو می‌توان گفت میزان احساس امنیت در محله‌های مورد مطالعه چندان مطلوب نمی‌باشد و نیاز به تفویت و بهبود وضعیت احساس می‌گردد. در خصوص میزان احساس آرامش در محله توسط پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه، ۰/۳۹ درصد گزینه متوسط ۰/۲۳ درصد کم را و ۰/۱۷ درصد گزینه خیلی کم را انتخاب نموده‌اند و با توجه به اینکه میانگین این سوال برابر ۲/۶۸ و کمتر از عدد ۳ (حد وسط) می‌باشد از این رو می‌توان گفت وضعیت امنیت تردد بانوان و کودکان پس از غروب در سکونتگاه‌های غیر رسمی شهر خرم‌آباد چندان مطلوب نمی‌باشد که می‌بایستی با اتخاذ تدابیری همچون تقویت گشت نیروی انتظامی و پلیس وضعیت امنیت محله جهت تردد بانوان و کودکان را بهبود بخشید. در خصوص وجود فضاهای ایجاد کننده عدم امنیت و افزایش بزهکاری‌ها در سطح محله توسط پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه، ۰/۳۹ درصد گزینه متوسط ۰/۲۰ درصد زیاد را و ۰/۲۳ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب نموده‌اند و با توجه به اینکه میانگین این سوال برابر ۲/۷۳ و کمتر از عدد ۳ (حد وسط) می‌باشد از این رو می‌توان گفت در سطح محله‌ها فضاهایی که موجب عدم امنیت و افزایش بزهکاری‌ها در سطح محله‌ها باشد وجود دارد. بنابراین در خصوص این فرضیه باید گفت که امنیت در نقاط و نواحی حاشیه‌نشین و دارای اسکان غیررسمی وضعیت مطلوبی ندارد. این فرضیه نیز تایید می‌گردد. به طور کلی اسکان غیر رسمی در شهر خرم‌آباد را می‌توان ناشی از عامل بی‌سامانی مدیریت شهری در کشور دانست. وجود سازمان‌های خدماتی دولتی که از نظر مالی، تجهیزاتی و نیروی انسانی برتر از شهرداری‌اند. شرایط را فراهم آورده است که شهرداری به جای آنکه مدیر شهر باشد و بتواند نظم و سامان را برای اداره امور شهر فراهم کند خود همچون دستگاه خدماتی متوسطی تلقی گردد. مشخص نبودن جایگاه شورای اسلامی شهر و شهرداری در سلسله مراتب قدرت سبب شده است تا سازمانهای متنفذ و قدرتمند در سطح شهر، لزومی به تبعیت و هماهنگی با شهرداری حس نکنند. بدین ترتیب مواجهه ی شهرداری با مساله اسکان غیر

رسمی و یا هر مساله شهری دیگر بدل به کاری پر زحمت شده است. که مستلزم صرف وقت و هزینه فراوان برای هماهنگی با سازمان‌های دیگر است. در کنار ضرورت ساماندهی نظام اداره امور محلی نباید از توجه به ساماندهی اجتماعی مسئله اسکان غیر رسمی غافل بود. حضور سکونتگاه‌های غیر رسمی و بالا بودن سطح فقر ساکنان آنها را باید چونان واقعیت موجود در شهرهای بزرگ از جمله خرم‌آباد پذیرفت. آنها بخشی از شهروندان این کشورند که بر اثر سیاست‌های کلان خارج از اراده‌شان (اقتصادی) مجبور به ترک محل زیست پیشین خود و مهاجرت به شهرهای بزرگ شده‌اند. عدالت اجتماعی حکم می‌کند به جای جست‌جوی راه حل‌هایی برای پاکسازی این گونه مناطق و نیز برخورد پلیسی، به فکر توانمندسازی ساکنان آنها به لحاظ اقتصادی - اجتماعی بود. آنها نشان داده‌اند که بی‌نیاز از دولت می‌توانند مشکلاتی چون تامین مسکن و وضعیت معیشت را حل کنند. اما در این راه ناهماهنگی‌ها و خطاهایی صورت گرفته است. فراهم ساختن بسترهای مشارکت و تقویت نهادهای مردمی از ابزارهایی است که می‌تواند حاشیه‌نشینی را به فرصتی برای شهروند سازی و مردم سالاری بدل سازد.

منابع

- اصغری زمانی، اکبر (۱۳۷۹). *پژوهشی در روند حاشیه‌نشینی در ایران (مطالعه موردی تبریز)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری. دانشکده علوم انسانی و اجتماعی. دانشگاه تبریز. تبریز. ایران.
- اکبری، علی (۱۳۹۲). انسان و شهر. *مجله علوم اجتماعی*. ۱۷ (۶۶)، ۳۹-۳۵.
- بوچانی، محمد حسین (۱۳۸۳). اسکان غیر رسمی در محله بان برز ایلام. *ماهنامه‌ی شهرداری‌ها*. ۶ (۶۶)، ۱۳-۱.
- بیوکی، جلال؛ پورغلام، هادی (۱۳۹۳، آبان). رویکرد راهبردی به ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی در کلانشهرهای کشور (مطالعه موردی: شهرک نوده مشهد). *ششمین کنفرانس ملی برنامه ریزی و مدیریت شهری*. مشهد. ایران.
- شاطریان، محسن؛ حیدری، رسول؛ دولتیاریان، کامیار (۱۳۹۹). مدل‌یابی و تأثیر ابعاد اجتماعی حاشیه‌نشینی بر وقوع جرم مطالعه موردی: مناطق حاشیه‌نشین شهر کاشان. *فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات برنامه‌ریزی - سکونتگاه‌های انسانی*. ۱۵ (۱)، ۲۷۶-۲۶۱.
- عیدی، حسین (۱۳۹۹). حاشیه‌نشینی و تأثیرات آن بر امنیت اجتماعی جرائم در استان خوزستان. *فصلنامه دانش انتظامی خوزستان دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان خوزستان*. ۹ (۳۰)، ۲۰-۱۳.
- قاسمی، علی؛ قادرمرزی، حامد (۱۳۹۵). *سیاست‌های تامین مسکن تجارب جهانی و ایران*. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- قربان‌نیا، ناصر (۱۳۷۸). نگاهی به فقر از منظر جرم‌شناسی. *نامه مفید*. ۱۷، ۱۵۵-۱۸۰.
- کارگر، بهمن (۱۳۹۸). حاشیه‌نشینی و امنیت شهری. *فصلنامه انجمن جغرافیایی ایران*. ۵ (۱۴)، ۱۴۸-۱۳۹.
- نقدی، اسداله و همکاران (۱۴۰۰). مطالعه گونه‌شناسی، چالش‌های حاشیه‌نشینی و بازی‌های حاشیه‌نشینان با سیاست‌های شهری (مورد مطالعه: شهر ساوه). *فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی ایران*. ۱۰ (۱)، ۲۴۳-۲۷۵.
- ویسی، فرزاد (۱۳۹۶). مقایسه‌ی تحلیلی الگوی سکونتگاه‌های غیررسمی مطالعه موردی: شهر مریوان. *جغرافیا و توسعه*. ۱۵ (۴۶)، ۲۰۷-۲۲۴.
- Abott, J. (2002). Analysis of informal Settlement Upgrading and Critique of Exsting Methodological Approaches. *Habital International*. 26 (3), 303-452. DOI:10.1016/S0197-3975(01)00049-2.
- Atkinson, R.; Buck, N. & Kintrea, K. (2010). *Neighbourhoods and Poverty: Linking Place and Social Exclusion*. In N. Buck, I. Gordon, A. Hardiding & I. Turok, *Changing Cities-Rethinking Urban Competitiveness, Cohesion and Governance* (154-171). Houndmills: Palgrave Macmillan publication
- Baker, J. (2009). *Meeting the Challenge of Urban Poverty and Slums*. Washington: The World Bank
- Bego, E.(2003). *Assessing Feasibility Study of informal Settlement Upgrading: Are there GI policy and Management Implications? Case Study of Windhoek Namibia*.

- Boyle, P.; Halfacree, K. & Robinson, V. (1998). *Exploring Contemporary Migration*. Harlow, New York: Longman.
- Cadwallar, M. (1992). *Migration and Residential Mobility. Micro and Macro Approaches*. Wisconsin: University of Wisconsin Press.
- Clark, W.A.V. & Onaka, J. L. (1983). Life cycle and housing adjustment as explanations of residential mobility. *Urban Studies*. 20 (1), 47–57.
- Davis, M. (2004). Planet of Slums (Urban Involution and the Informal Proletariat). *New Left Review*. 26, 5-34.
- Kohli, D. (2015). *Identifying & Classification Slum Areas Using Remote Sensing*. Dissertation Faculty of Geoinformation Science and Earth Observation. Twente University Netherland.
- Duclos, J. Y. & Araar, A. (2007). *Poverty and Equity: Measurement, Policy and Estimation with DAD*. (Vol. 2). Springer Science & Business Media.
- Duque, J. C.; Vicente, R. & Miguel, N. (2012). A stepwise procedure to determine a suitable scale for the spatial delineation of urban slums. *Defining the Spatial Scale in Modern Regional Analysis*. E. Fernandez, & F. Rubiera Morollón (Eds.). Springer: Berlin, Heidelberg.
- Feijten, P. & Mulder, C. H. (2002). The timing of household events and housing events in the Netherlands: A longitudinal perspective. *Housing Studies*. 17 (5), 773–792.
- Floor, H. & Van Kempen, R. (1997). Analysing housing preferences with decision plan nets. *Scandinavian Housing & Planning Research*. 14, 27–42.
- Gibson, J. (2015). *Poverty Measurement: We Know Less Than Policy Makers Realize*. Working paper in economics 8/15. Hamilton: University of Waikato.
- Glasze, G. & Graze, P. (2007). Raus aus Suburbia, rein in die Stadt? Studie zur zukünftigen Wohnmobilität von Suburbaniten der Generation 50+. *Raumforschung and Raumordnung*. 65, 467–473.
- Gruber, D. et al (2005). Living and working in Slums of Mumbai. *Internet-Fassung. Otto-Von-Guericke-Universität Magdeburg*. 36, 2-49.
- Kulu, H. (2007). Fertility and spatial mobility: Evidence from Austria. *Environment and Planning A*. 40 (3), 632–652.
- Kulu, H. & Milewski, N. (2007). Family change and migration in the life course: An introduction. *Demographic Research*. 17 (9), 567–590.
- Lanjouw, P., Marra, M. R. (2018). Urban poverty across the spectrum of Vietnam's towns and cities. *World Development*. 110, 295-306. doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.06.011.
- Lucci, P., & Bhatkal, T. (2014). *Monitoring Progress on Urban Poverty: Are Indicators Fit for Purpose?*. London: ODI.
- Lucci, P.; Bhatkal, T. & Khan, A. (2018). Are we underestimating urban poverty?. *World Development*. 103, 297-310.
- Mitlin, D. & Satterthwaite, D. (2013). *Urban Poverty in the Global South: Scale and Nature*. London: Routledge.
- Mulder, C. H. & Wagner, M. (1998). First-time home-ownership in the family life course: A West German/Dutch comparison. *Urban Studies*. 35 (4), 687–713.
- Nassar, D. M. & Elsayed, H. G. (2017). From informal settlements to sustainable communities. *Alexandria Engineering Journal*. 57 (4), 2367-2376.
- Parnell, S. (2005). Constructing a developmental nation-the challenge of including the poor in the post-apartheid city. *Transformation: Critical Perspectives on Southern Africa*. 58 (1), 20–44.
- Ravallion, M.; Chen, S. & Sangraula, P. (2008). New evidence on the urbanization of global poverty. *Background Paper for the World Development Report*. Washington, DC: World Bank.
- Reichenheim, M. & Harpham, T. (1991). Maternal mental health in squatter in settlement in Rio de Janeiro. *British Journal of Psychiatry*. 159, 1-28.
- Rossi, P.H. (1980, orig. 1955). *Why Families Move*. Beverly Hills, London: Sage Publications.
- Sabry, S. (2010). How poverty is underestimated in Greater Cairo, Egypt. *Environment and Urbanisation*. 22 (2), 523–541.

- Tacoli, C. (2007). Poverty, inequality and the underestimation of rural-urban linkages. *Development*. 50 (2), 90–95.
- Thanh, H.X.; Anh, T.T. & Phuong, D.T.T. (2013). Urban poverty in Vietnam: A view from complementary assessments. *IIED Human Settlements Working Paper Series*. No. 40. London: IIED.
- Tavasili, GH. & Nuor Moradi, S. (2012). A sociological study of the causes of widespread social Patos in the suburbs of Tehran case study: Chahar (Khak Sefid). *Iranian Journal of Social Development Studies*. 4 (3), 65-79.
- UN DESA (UN Department of Economics and Social Affairs) (2014). *World Urbanization prospects*. New York: UN DESA.
- Un- habitat (2014). *Street as Tools for Urban Transformation in Slums: A Street- Led Approach to City-Wide Slum Upgrading*. Nairobi, Kenya: United Nation human settlement program.
- UN, Habitat (2003). *The challenge of slums; Global report on human settlements and metropolitanisation*. Available at \ <http://www.unhabitat.org>.
- UN-Habitat (UN Human Settlements Programme) (2014). *The Global Urban Indicators Database 2014*. Nairobi: UN-Habitat.
- UN-Habitat (UN Human Settlements Programme) (2016). *SDG Goal 11 Monitoring Framework*. Nairobi: UN-Habitat.

نحوه ارجاع به مقاله:

خسروی، سجاد؛ رحمانی، بیژن؛ ملک‌حسینی، عباس (۱۴۰۳)، تحلیل سکونتگاه‌های غیررسمی با تأکید بر امنیت (نمونه موردی: شهر خرم‌آباد)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۳ (۵۰)، ۸۴-۱۰۰. Doi: 10.71740/ges.2024.979134

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Journal of Geography and Environmental Studies. This is an open – access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی